

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-640/2018. számú ügyben

Előadó: dr. Kussinszky Anikó

Érintett szervek:

- Emberi Erőforrások Minisztériuma

2018.

**Az alapvető jogok biztosának
jelentése
az AJB-640/2018. számú ügyben**

Előadó: dr. Kussinszky Anikó
dr. Györffy Zsuzsanna

Az eljárás megindítása

Egy civil jogvédő szervezet fordult hozzám jelzéssel a munkájuk során a várandós gondozással kapcsolatban tapasztalt jogértelmezési és jogalkalmazási problémákkal összefüggésben.

A panaszbeadványukban leírták, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai, elsősorban a védőnők általános gyakorlata szerint a várandósgondozásról szóló rendeletben részletezett vizsgálatokat a várandós nők számára kötelező jellegű egészségügyi vizsgálatnak minősítik. Tapasztalatuk szerint rendszeresen előfordul az a helyzet, hogy ha a várandós nő nem vesz részt a várandósgondozás keretében meghatározott vizsgálatokon, akkor azt a jelzőrendszer tagjai a születendő gyermek *súlyos veszélyeztetettségeként* minősítik, és – törvényi kötelezettségük keretében – jelzéssel élnek a súlyos veszélyeztetettség megszüntetése érdekében az illetékes gyermekjóléti szolgálatnál. Ezen jelzések nyomán pedig gyakran gyámhatósági intézkedésekre is sor kerül, a várandósgondozáson való részvétel elmaradása ugyanis végső soron akár a szülői felügyeleti jog korlátozását, illetve a gyermek vér szerinti családjából történő kiemelését is megalapozhatja. A panaszbeadvány kitér arra, hogy álláspontjuk szerint nem egyértelmű, hogy a vonatkozó törvényi és rendeleti szabályok kötelezővé teszik-e a vizsgálatokon való részvételt vagy sem.

Tekintettel arra, hogy a tárgykör szabályozási anomáliái kapcsán felmerült a jogállamiság elvéből következő jogbiztonság követelményével, az emberi méltósághoz való jogból levezethető önrendelkezési joggal összefüggő visszásság gyanúja, valamint a fennálló bizonytalan jogi helyzet közvetetten érintheti a családi élet tiszteletben tartásához való jogot, illetve a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát is az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam. Az ombudsmani vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján megkerestem az egészségügyért felelős államtitkárt.

Az érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- a jogállamiság elve az az abból fakadó jogbiztonság követelménye [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés: „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*”];
- a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangjának megteremtésére vonatkozó kötelezettség [Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdés: „*Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait.*”];
- az élethez és az emberi méltósághoz való jog, az önrendelkezéshez való jog és a családalapítás szabadsága [Alaptörvény II. cikk: „*Az emberi méltóság sérthetetlen.*”];
- a családi élet tiszteletben tartásához való jog [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés: „*(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.*”];
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.*”].

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);
- az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi II. törvény rendelkezéseinek (a továbbiakban: Oviedói Egyezmény)
- a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: Magzatvédelmi törvény);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.);
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Ptk.);
- az egészségügyi alapellátásról szóló 2015. évi CXXIII. törvény (a továbbiakban: Alapellátási törvény);
- a területi védőnői ellátásról szóló 49/2004. (V. 21.) ESzCsM rendelet (a továbbiakban: ESzCsM rendelet);
- a várandósgondozásról szóló 26/2014. (IV. 8.) EMMI rendelet (a továbbiakban: EMMI rendelet).

A megállapított tényállás

1. A beadványozó – 2017. november 10-én érkezett jelzésként – a következőket foglalta össze. Az utóbbi időszakban több megkeresést kaptak a várandósgondozás kötelező jellegével, az elmaradásának jogi következményeivel összefüggésben, mely alapján a következő kép rajzolódott ki: a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai, elsősorban a védőnők gyakorlata szerint az EMMI rendelet 1. mellékletének 2. pontjában meghatározott orvosi, illetve laboratóriumi vizsgálatok a várandós nő számára *kötelező jellegű egészségügyi vizsgálatnak minősülnek*. Ezért rendszeresen előfordul, hogy ha a várandós nő nem vesz részt az EMMI rendeletben meghatározott vizsgálatokon, akkor azt a jelzőrendszer tagjai a születendő gyermek *súlyos veszélyeztetettségeként*, azaz nem egyszerűen „csak” veszélyeztetettségeként minősítik, és – törvényi kötelezettségük keretében – *jelzéssel élnek* a súlyos veszélyeztetettség megszüntetése érdekében az illetékes gyermekvédelmi szolgálatonál. Gyakran e jelzések nyomán *gyámhatósági intézkedésekre* is sor kerül, amely nyomán a gyermeket születése után röviddel védelembe vagy nevelésbe veszik, vagy ideiglenes hatállyal helyezik el a szakellátásban.

A szabályozást áttekintve a beadványozó szerint *nem egyértelmű, hogy az EMMI rendelet kötelezővé teszi-e a vizsgálatokon való részvételt vagy sem*. A jogszabályi kötelezés egyértelműségének hiánya álláspontjuk szerint sérti a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményét. Ezen túlmenően álláspontjuk szerint az EMMI rendelet az Alaptörvény és a hatályos jogszabályok alapján nem is írhatná elő kötelezőként a vizsgálatokon való részvételt. Az orvosi vizsgálatra kötelezés ugyanis egyértelműen beavatkozás az egyén emberi méltóságához való jogából levezethető önrendelkezéshez való jogába, ezért ilyen kötelezésre az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján kizárólag törvényben kerülhet sor. A beadványban leírtak szerint sérti az emberi méltóságból levezethető önrendelkezéshez való jogot a jogalkalmazó szerveknek az a jogértelmezése, amely szerint az EMMI rendelet előírásai a várandósgondozáson való részvételre köteleznek. A jogszabály homályossága mellett pedig maga az értelmezés is sérti a jogbiztonság

követelményét, hiszen azt a látszatot kelti, mintha a jogalkotónak rendeleti szintű jogszabályban lehetősége lenne alapvető jogok korlátozására.

2. A megkeresésem nyomán az EMMI egészségügyért felelős államtitkára 2018. március 12-én érkezett válaszában a következőkről tájékoztatót.

Kiemelte, hogy az EMMI rendelet szerinti kötelező vizsgálatokra vonatkozó szabályozás alapját az Eütv. 86. § (2) bekezdése képezi. Ez kimondja, hogy a család- és nővédelmi gondozás keretében végzett *terhesgondozás során el kell végezni* az anya és a magzat egészségi állapotát figyelemmel kísérendő külön jogszabályban meghatározott vizsgálatokat.

Az EMMI rendelet a várandósgondozás keretében kötelezően elvégzendő vizsgálatokról rendelkezik, és elsősorban a várandósgondozást végző szolgáltató kötelezettségét tartalmazza. Ha a várandós nő igénybe veszi a várandósgondozást, akkor ezeket a vizsgálatokat a szolgáltatónak el kell végeznie, amely vizsgálatok a magzat szempontjából nevezhetőek szűrővizsgálatnak. Azt ugyanakkor *semmi nem zárja ki, hogy az Eütv. által meghatározott körben a várandós ezen ellátás során ne gyakorolhatná az Eütv. szerinti önrendelkezési jogot*. Ideértve azt az Eütv. 17. § (2) bekezdésében meghatározott esetet is, amely szerint a beteg beleegyezésére nincs szükség akkor, ha az adott beavatkozás vagy intézkedés elmaradása mások (ideértve a 24. hetet betöltött magzatot is) egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyezteti, vagy ha maga az érintett beteg van közvetlen életveszélyben. Ennek megfelelően az államtitkár álláspontja szerint a törvényi szabályozás zárt.

Ha a várandós anya nem vesz részt a vizsgálatokon, azt az ellátók vagy a védőnők jelzik a gyermekjóléti szolgálatnak, amellyel a Gyvt., valamint az ESzCsM rendelet által előírt köteleességeknek tesznek eleget. Álláspontja szerint mindez pedig független attól, hogy maguk a várandósgondozás keretében igénybevevett vizsgálatok kötelezőek-e vagy sem. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak, elsősorban a védőnőnek az általános gyakorlatát a fenti jogszabályok előírásai határozzák meg. A már idézett Eütv. 86. §-a sorolja fel azokat a feladatokat, amelyek a család- és nővédelmi gondozás körébe tartozik a magzat egészséges fejlődésének ellenőrzése, a veszélyeztetettség és a szövődmények megelőzése, illetve megfelelő időben történő felismerése, valamint a gyermeket váró nő egészségi állapotának, családi, szociális és munkahelyi körülményeinek figyelemmel kísérése. A Gyvt. 39. § (2) bekezdés c) pontja szerint a gyermekjóléti szolgálatok feladata, hogy *a válsághelyzetben lévő várandós anyát segítse, támogassa, tanácsokkal lássa el, szociális szolgáltatásokhoz és gyermekjóléti alapellátásokhoz történő hozzájutását segítse elő.* Az államtitkár összességében mindezek alapján jelezte, hogy *a várandósgondozás szabályozásának módosítását a jelzett körben nem tartja szükségesnek.*

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A biztos feladat- és hatáskörét, valamint az ezek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) alapján a biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében *hivatalból eljárást folytathat*. A hivatalból indított eljárás természetes személyek nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Tekintettel arra, hogy a várandósgondozás kötelező jellegének megítélése, illetve az azzal összefüggő jogkövetkezmények potenciálisan természetes személyek, a várandós anyák és szülők jelentős körét érintik, továbbá kapcsolatba hozhatóak számos alapvető joggal, továbbá az államnak a magzatra vonatkozó objektív intézményvédelmi kötelezettségével is, – konkrét panasz hiányában is – fennállnak az ombudsman hivatalbóli vizsgálatának hatásköri feltételei.

Az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény, az Ajbt. 37. §-a közvetlenül lehetőséget teremt. A *preventív alapjogvédelemre* is hangsúlyt

helyező ombudsmani gyakorlat alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, hivatalbóli eljárás keretében, a konkrét alapjogséremlmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába az egyes aggályokat.

II. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulásától zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

Az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amely ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában kiemelte, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megelőlésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, illetve a XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének és a 67. § (1) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve és a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga tekintetében nem hoz olyan érdemi változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így pedig az elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozatai indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. A tisztességes eljárás jogának érvényesülése kapcsán érdemes kiemelni, hogy immár külön alkotmányi rendelkezés nevesíti *a tisztességes hatósági eljáráshoz való jogot*.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, *demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a *közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége*: a közhatalommal rendelkező

szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, *szükség van a joganyag és a jogi eljárások stabilitására*. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

2. Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a *nemzetközi jog és a magyar jog összhangját*. Jelen esetben a magyar jogi szabályozásnak meg kell felelnie Gyermekjogi Egyezmény és az Ovidói Egyezmény által felállított kötelezettségeknek. A jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az egyezmények rendelkezéseivel, emellett *abol* szükséges, *ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása, valamint az egyezmények rendelkezéseivel ellentétes gyakorlat felszámolása, megváltoztatása érdekében*.

3. *A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti*. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára *az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz*. Így kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. A gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére*. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk a *Gyermekjogi Egyezmény preambulumban* is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. A Gyermekjogi Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. A Gyermekjogi Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot *a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez*. A *gyermek lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát* a Gyermekjogi Egyezmény 24. cikke rögzíti. E jog érvényesülése érdekében a részes államok vállalták az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozásának biztosítását, a megelőző egészséggondozás, a szülői tanácsadás, valamint a családtervezési nevelést és szolgálatok fejlesztését.

4. Az Alaptörvény II. cikke az alapjogi rendszer két legfontosabb jogát, az emberi élethez és emberi méltósághoz való jogot rögzíti. Az élethez való jog mind a nemzetközi dokumentumok, mind az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján korlátozhatatlan, abszolút jellegű és megelőz minden más jogot. Az élethez való jog két sarkalatos kérdése annak kezdő, illetve végpontja. Az élethez való jog szoros összefüggésben áll *a jogképességgel*. A korábbi Alkotmány alapján ez a magzatot is megillette, de csak az élve születés feltételével. Az Alkotmánybíróság határozataiban következetesen visszautasította annak eldöntését, hogy a méhmagzat ember-e. Sem az nem olvasható ki az alkotmányból, hogy a magzat emberi jogokkal rendelkező személy, sem az, hogy jogi értelemben nem ember. Az 1998-as második abortuszhatározat megerősítette, hogy a magzatvédelmi törvény elfogadásával a parlament formailag teljesítette kötelességét: a jogalkotók azzal, hogy nem rendelkeztek a magzat jogalanyiságáról, azt juttatták kifejezésre, hogy *a magzat jogi értelemben nem ember*, és nem illetik meg jogok, így a „megszületéshez való jog” sem.

Az Alkotmánybíróság szerint a magzat életének védelme annak megfogadásától kezdve állami kötelesség, az állam életvédelmi kötelessége nem névtelen statisztikai kockázat elhárítását, elosztását szolgálja, hanem keletkezőben lévő egyedi emberi élet szándékos megsemmisítéséről van szó. Ez az individualitás akkor is fennáll, ha óvatosságból potenciális emberi életről beszélünk. Rámutatott az Alkotmánybíróság arra, hogy a magzati élet, mint az állam objektív életvédelmi kötelessége által védendő érték különleges jelentősége más jogrendszerekben, mint a meg nem született emberi életnek járó emberi méltóság és a meg nem született embernek az élethez való saját joga önálló, alapjogi megfogalmazást is nyerhet. Az Alaptörvényből az élvészületést követően vezethető le a jogosultság az élethez való jogra, az ezt megelőző időpontban az állam az objektív jogvédelmi kötelezettség körében védi az emberi élet alapjait. Az Alaptörvény II. cikkének azon új eleme, amely szerint „a magzati életet a fogantatásától kezdve védelem illeti meg”, a korábbi alkotmányos normarendszerhez képest nem vet fel koncepcionális változást, újdonságot.

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.

Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága, az önrendelkezéshez való jog. Ugyanebben a határozatban hívta fel a figyelmet arra az Alkotmánybíróság, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi. Az Alkotmánybíróság 2000-ben foglalkozott először az egészségügyi önrendelkezési jog kérdéskörével, a betegek jogainak tartalmával, a beteg önrendelkezési jogát pedig különös személyiségi jogként vezetett le az Alkotmány szövegéből. Az Alaptörvény külön nem nevesíti a betegek jogait, de ezek a speciális jogosítványok levezethetők az emberi méltósághoz és az önrendelkezéshez való jogból. A betegek jogainak fokozott állami védelmi kötelezettségekből adódó egyes alanyi jogokat törvényi szinten rögzítették: az Eütv. betegjogi katalógusa nevesíti a beteg emberi méltósághoz való jogát, tájékoztatásához való jogát, önrendelkezési jogát, és a gyógyintézet elhagyásának jogát.

A betegjogi jogvédelmi rendszer központjában az egészségügyi önrendelkezési jog biztosítása, valamint az „informed consent”, azaz a tájékozott beleegyezés elve áll, ennek megfelelően széles körű alkotmányos védelemben részesül a szabad, tájékozott és felelősségteljes döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési joga. Az Alkotmánybíróság 36/2000. (X. 27.) AB határozatában kifejtett álláspontja szerint az egészségügyi ellátás során szükséges beavatkozásokba való beleegyezés, illetve annak visszautasítása a személyiségi jogok gyakorlásától elválaszthatatlan. Számos korábbi ombudsmani jelentés kiemeli, hogy a beteg, egészségügyi ellátásra szoruló személyek e helyzetükénél fogva eleve kiszolgáltatott – nem egy esetben „alárendelt” – helyzetben vannak az egészségügyi intézményekkel szemben, így jogaik különösen sérülékenyek. Mindebből következően az államtól

nemcsak az egészségügyi intézményrendszer fenntartása és működtetése várható el, hanem alkotmányos kötelezettsége kiterjed *az egészségügyi ellátásra szoruló személyek alapvető jogai védelmére*.

Az Oviedói Egyezmény 5. cikke kimondja, hogy egy egészségügyi beavatkozás csak azután hajtható végre, ha abba az érdekelt személy szabadon és tájékozottságon alapuló beleegyezését adta. A „beavatkozás” kifejezést „a szó legtágabb értelmében kell venni, [...], minden orvosi cselekményt lefed, különösen a megelőzés, a diagnosztizálás, a kezelés, a rehabilitáció vagy a kutatás céljából végzett beavatkozásokat”.¹ A tájékozott beleegyezés elemei: beleegyezési képesség, tájékoztatás, megértés és önkéntesség. Az önkéntesség azt feltételezi, hogy az egyén döntését külső ráhatás, befolyás nélkül, szabad akaratából hozza meg. Az Oviedói Egyezmény nem határozza meg, hogy mi tartozik a befolyás fogalmi körébe. Az lehet kényszer, fenyegetés, megtévesztés vagy *bármely olyan külső ráhatás, ami az érintett szabad akaratát befolyásolhatja*.² Az Oviedói Egyezmény 8. cikkében és 26. cikkében szabályozza azon eseteket, amikor a beleegyezés önkéntessége korlátozható. Ha sürgősségi helyzetben a megfelelő beleegyezés nem szerezhető meg, az érintett személy egészsége érdekében minden orvosilag nélkülözhetetlen beavatkozás azonnal végrehajtható. A jogok korlátozásának gyakorlásának korlátozásai kapcsán leszögezi, hogy a jogok gyakorlása és a védelmi rendelkezések nem képezhetik más korlátozások tárgyát, mint amelyek törvényben meghatározott esetekben, egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a bűncselekmények megelőzése, a közegészség védelme vagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

5. Az Alaptörvény VI cikkének (1) bekezdése rögzíti a *magán- és családi élet védelméhez fűződő jogot*. Az Alkotmánybíróság a 3018/2016. (II. 2.) AB határozat megállapította, hogy az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése – a korábbi Alkotmány 59. § (1) bekezdésével ellentétben – *átfogóan védi a magánszférát: az egyén magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét*. Az Alkotmánybíróság a magánszféra lényege tekintetében fenntarthatónak tartotta a korábbi gyakorlatában megfogalmazott – a magánélet fogalmának esszenciáját jelentő, általános érvényű – megállapítást, miszerint a *magánszféra lényegi fogalmi eleme, hogy az érintett akarata ellenére mások oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek*. Rávilágított, hogy az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított magánszférához való jog és az Alaptörvény II. cikke által garantált emberi méltósághoz való jog között különösen szoros a kapcsolat. Az Alaptörvény II. cikke megalapozza a magánszféra alakítása érinthetetlen területének védelmét, ami teljesen ki van zárva minden állami beavatkozás alól, mivel ez az emberi méltóság alapja.

III. Az ügy érdeme tekintetében

1) A várandósgondozás jogszabályi környezete és alapjogi összefüggései

Az *Alaptörvény II. cikkében foglaltakat*, valamint a kapcsolódó *alkotmánybírósági gyakorlatot* áttekintve kiemelendő, hogy a magzat nem tekinthető jogalanynak, a magzatot, mint a potenciális, leendő emberi életet, az emberi élet alapjait az élveszületést megelőzően az államnak *az objektív jogvédelmi (életvédelmi, illetve magzatvédelmi) kötelezettség körében védi*. A magzati élet védelmével kapcsolatos egyes állami feladatokat, illetve kötelezettségeket az Alkotmánybíróság és más emberi jogi fórumok is elsősorban az anya önrendelkezési jogának korlátai és az abortusz kérdésköre kapcsán értelmezte.

Az állam objektív életvédelmi kötelezettségének megfelelően ugyanakkor a Magzatvédelmi törvény 1. §-a alapján a női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött, az anyaméhben kifejlődő

¹ Explanatory Report ETS 164. Human Rights and Biomedicines (Convention): <https://rm.coe.int/16800ccde5> „The word “intervention” is understood in its widest sense, as in Article 4 – that is to say, it covers all medical acts, in particular interventions performed for the purpose of preventive care, diagnosis, treatment, rehabilitation or research.”

² Lásd Buzás Péter: Az Oviedói Egyezmény 5. cikkében foglalt tájékozott beleegyezéshez való jog és az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó gyakorlata.

magzatot és a gyermeket váró nőt támogatás és védelem illeti meg. A Magzatvédelmi törvény deklarálja, hogy a családtervezés a szülők joga és felelőssége, a magzati élet védelme a gyermeket váró nőkről történő fokozott gondoskodással (támogatással) valósítható meg, ugyanakkor a magzat egészséges fejlődését biztosító feltételek megteremtése elsődlegesen a leendő szülők felelőssége.

A Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 2. pontja alapján a részes államok kötelezik magukat arra, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámjai és az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jólétéhez szükséges védelmet és gondozást, e célból meghozzák a szükséges törvényhozási, közigazgatási intézkedéseket. A Gyermekjogi Egyezmény alapján ugyan a magzat nem tekinthető gyermeknek (jogalanynak), azonban az az elv töretlenül érvényesül ebben a kontextusban is, hogy konkrét és igazolható veszélyeztetettség nélkül az állam szerepe korlátozott, a tájékoztatás, szolgáltatásnyújtás körére terjedhet ki. A vélelmezett közös cél és érdek ugyanis az, hogy a várandós nőnek egészséges gyermeke szülessen.

A Magzatvédelmi törvény 2. § (2) bekezdésének e) pontja szerint a helyi önkormányzat a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátások biztosításával segíti a várandós anyát és családját a születendő gyermek vállalásában és felnevelésében. A Magzatvédelmi törvény 3. § (1) bekezdése a térítésmentes *terhesség gondozásra* jogosultak körét nevesíti. A Magzatvédelmi törvény 3. § (2) bekezdése pedig a *terhesség gondozás* keretében elvégzendő feladatokat rögzíti. E szerint a gyermeket váró nőt *tájékoztatják* a magzat egészséges fejlődése érdekében szükséges életmódról, a helyes táplálkozásról, a magzatot károsító hatások (különösen a dohányzás és alkoholfogyasztás) elkerülésének fontosságáról. Elvégzik a magzat egészséges fejlődését ellenőrző és a gyermeket váró nő egészségvédelmét biztosító szűrővizsgálatokat, valamint segítséget adnak a gyermeket váró nőnek a szülésre, szoptatásra, csecsemő- és gyermekgondozásra való felkészüléshez.

Az Eütv. 41. §-a szerint a család- és nővédelmi gondozás célja a gyermekvállalás optimális biológiai és pszichés körülményeinek elősegítése a fogamzás előtti gondozás és genetikai tanácsadás, valamint a termékenységi ciklus alatti gondozás (a várandós anya gondozása, a magzat születés előtti gondozása, a gyermekágyas és szoptató anya gondozása) eszközeivel. Az Eütv. 86. § (1) bekezdése szerint a magzat egészséges fejlődésének ellenőrzése, a veszélyeztetettség és a szövődmények megelőzése, illetve megfelelő időben történő felismerése, továbbá a szülésre, szoptatásra és csecsemőgondozásra való felkészítés a család- és nővédelmi gondozás keretében valósul meg. Az Eütv. 86. § (2) bekezdése alapján a család- és nővédelmi gondozás keretében végzett *terhesség gondozás* során figyelemmel kell kísérni a gyermeket váró nő egészségi állapotát, családi, szociális és munkahelyi körülményeit, továbbá el kell végezni az anya és a magzat egészségi állapotát figyelemmel kísérő külön jogszabályban meghatározott vizsgálatokat.

Az Eütv. a *szűrővizsgálatok* tekintetében tartalmaz kifejezett kötelezést. Az Eütv. 81. § (3) bekezdése szerint a kötelező egészségbiztosítás keretében igénybe vehető betegségek megelőzését és korai felismerését szolgáló egészségügyi szolgáltatásokról és a szűrővizsgálatok igazolásáról szóló miniszteri rendelet szerinti, 0-18 év közötti szűrővizsgálatok *kötelezőek*.³ Az Eütv. 81. § (4) bekezdése értelmében a (3) bekezdésben foglaltakon túl más szűrővizsgálat igénybevétele nem kötelező, azt a jogszabály kedvezményekkel ösztönözheti; a szűrővizsgálaton való részvétel elmulasztása esetén - az egészségi állapotot hátrányosan nem befolyásoló - kedvezményeket megvonhat. Lényeges, hogy a fenti rendelkezések együttes olvasatban *a várandósgondozással összefüggésben kifejezetten a várandós részvételére vonatkozó kötelezést nem tartalmaznak*, az Eütv. 81. § (3)-

³ A kötelező egészségbiztosítás keretében igénybe vehető betegségek megelőzését és korai felismerését szolgáló egészségügyi szolgáltatásokról és a szűrővizsgálatok igazolásáról szóló miniszteri rendelet szerinti, 0-18 év közötti szűrővizsgálatok kötelezőek. A szűrővizsgálatra kötelezett kiskorú személy részvételéről a szűrővizsgálaton a törvényes képviselő köteles gondoskodni. Ha e kötelezettségének a törvényes képviselő nem tesz eleget, az egészségügyi államigazgatási szerv a szűrővizsgálatot határozattal elrendeli. A szűrővizsgálatot elrendelő határozat - közegészségügyi vagy járványügyi okból - azonnal végrehajthatóvá nyilvánítható. Az egészségügyi államigazgatási szerv a határozatot megküldi a család- és gyermekjóléti központnak, valamint a gyámhatóságnak.

(4) bekezdéséből kiolvashatóak a szűrővizsgálatok kötelező jellegére vonatkozó szabályok, míg a 86.§ (2) bekezdése a terhesgondozás tartalmára nézve tartalmaz az egészségügyi szolgáltatókat kötelező iránymutatást.

A Magzatvédelmi törvény ugyancsak az egészségügyi szolgáltató kötelezettségét határozza meg, a 3. § (2) bekezdés b) pontja úgy fogalmaz, hogy a *terhesgondozás* keretében elvégzik a magzat egészséges fejlődését ellenőrző, a gyermeket váró nő egészségvédelmét biztosító *szűrővizsgálatokat*.

Fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy a jogalkotó 2014. július 1-e óta *terhesgondozás helyett várandósgondozást* említ, mivel ekkor lépett hatályba a terhesgondozásról szóló 33/1992. (XII. 23.) NM rendelet hatályon kívül helyező EMMI rendelet. Az EMMI rendelet korábban hatályos 4. § (4) bekezdés ab) pontjában még a szűrővizsgálat megjelölést használta, azonban ez a kitétel kikerült a jogszabályból, és 2015. február 17-től már csak „vizsgálat” meghatározásként szerepel.

Az Eütv. az önrendelkezéshez való joggal összefüggő 15. §-ában úgy rendelkezik, hogy *a beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza, figyelembe véve az Eütv. 20. §-ában előírt korlátozásokat. Az Eütv. 17. §-ában rögzíti, hogy a beteg beleegyezésére nincs szükség abban az esetben, ha az adott beavatkozás, intézkedés elmaradása mások – ideértve a 24. hetet betöltött magzatot is – egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyeztet, vagy ha a beteg közvetlen életveszélyben van.*

Így a törvényi szabályozás együttes értelmezése alapján a várandós nő a 24. hét előtti várandósgondozás keretében végzett vizsgálatok esetében dönthet úgy, hogy azok elvégzésébe jogszerűen nem egyezik bele. A 24. betöltött terhességi hét után végzett vizsgálatok esetében is csak akkor nincs szükség a várandós nő beleegyezésére, ha valamely vizsgálat elmaradása a magzat egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyeztet.

Alkotmányosan igazolható és a magzatvédelmi szempontból is lényeges, hogy az állam nyomon követi azt, hogy a várandós nő esetében felmerülhet-e a veszélyeztetettség, így például a 24. hét utáni magzat (a születendő gyermek) életének vagy egészségének veszélyeztetettsége, ha pedig mindez igazolható, akkor a veszélyeztetett helyzethez igazodóan megteszi a szükséges jelzést. Ugyanakkor a szabályozás, illetve a jogalkalmazás szintjén világosan el kell tudni határolni azt, hogy mi számít kötelezően igénybe veendő és mi számít igénybe vehető szolgáltatásnak.

Még azon esetben is, ha a várandósgondozáshoz tartozó vizsgálatokat szűrővizsgálatnak tekintjük tartalmi értelemben,⁴ mód van arra a gyakorlatban jelenleg is működő megoldásra, hogy az Eütv. 81. § (4) bekezdése értelmében a (3) bekezdésben foglalt kötelező szűrővizsgálatokon túl más szűrővizsgálat igénybevételét *a jogszabály kedvezményekkel ösztönözzék*. A szűrővizsgálaton való részvétel elmulasztása esetén az egészségi állapotot hátrányosan nem befolyásoló kedvezmény megvonható. Így az *anyasági támogatás* jogosultsági feltétele a várandósgondozáson legalább négy alkalommal történő megjelenés. Mindez a megoldás is közvetve arra utal, az Eütv. szabályaival összhangban, hogy a várandósgondozás körében végzett vizsgálatok *nem kötelező szűrővizsgálatok*.

Az EMMI rendelet ugyanakkor több rendelkezésében⁵ is „*kötelező vizsgálatról*” rendelkezik. Ez álláspontom szerint alkalmas lehet arra, hogy a jelzőrendszer tagjait olyan a funkcionálisan és tartalmilag téves jogértelmezésre vezesse, hogy azok nem pusztán az egészségügyi szolgáltató feladatára vonatkoznak, hanem valamennyi várandós nőt automatikusan általánosan köteleznek. *Fentiek okán megállapítom, hogy a várandósgondozásra vonatkozó rendeleti szabályozás az Eütv. szabályaiboz képest nagyobb mértékben korlátozza a várandós nő egészségügyi önrendelkezési jogát azáltal, hogy bizonyos vizsgálatokat kötelezőként említ. Ezáltal a szabályozás tartalmi szempontból ellentmondásos, nem kellően egyértelmű rendelkezései miatt kialakult jogi helyzet sérti a jogállamiság elvéből következő jogbiztonság követelményének egyik összetevőjét, a normavilágosságát.*

⁴ Kiemelendő ennek kapcsán, hogy 2015. február 17-től az EMMI rendelet szerint már nem szűrővizsgálatok,

⁵ Lásd különösen az EMMI rendelet 4. § (4) ab) pontját; 5. § (1) d) pontját; 5.§ (2) bekezdését; 1. melléklet 2. pontját.

2) A gyermekekre vonatkozó jogszabályok és a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer feladata a várandósgondozással összefüggésben

A *polgári jogi jogalanyiség* kezdetét a Ptk. határozza meg. Ez összhangban van az Alaptörvény vagy más törvény által tételes jogi értelemben nem szabályozott, ugyanakkor az alkotmánybíróági gyakorlatból⁶ kiolvasható *alapjogi jogalanyiség* koncepciójával, amely az élve születéshez köti a jogképesség kezdetét. A Ptk. 2:2. § (1) bekezdése szerint a (polgári jogi) jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg. Ez a jogalanyiség feltételes, de amennyiben a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges a Ptk. 2:3. § (1) bekezdése alapján a gyámhatóság a magzat részére – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel. A Ptk. 2:3. § (2) bekezdése szerint a gyám rendelését a magzat szülője, nagyszülője, az ügyész és a jegyző kérheti.

A Gyermekjogi Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki a 18. életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri. A Gyvt. 5. § a) pontja szerint a törvény alkalmazásában gyermek a Ptk. 2:10. § (1) bekezdése⁷ szerinti kiskorú. A várandós anya válsághelyzetének fogalmát a Gyvt. 5. § o) pontja határozza meg. E szerint a *várandós anya válsághelyzete* olyan családi, környezeti, szociális, társadalmi helyzet vagy ezek következtében kialakult állapot, amely a *várandós anya testi vagy lelki megrendülését, társadalmi ellehetetlenülését okozza, ezáltal veszélyezteti a gyermek egészséges megszületését*. A terhességét eltitkoló válsághelyzetben lévő várandós anya az a válsághelyzetben lévő várandós anya, aki nyilatkozata szerint állapotát környezete és hozzátartozói előtt titokban szándékozik tartani.

A gyermekjóléti szolgáltatás teendői a válsághelyzetben lévő várandós anya tekintetében a Gyvt. 39. § c) pontja szerint a *válsághelyzetben lévő várandós anya támogatása, segítése*, tanácsokkal való ellátása, valamint szociális szolgáltatásokhoz és gyermekjóléti alapellátásokhoz, különösen a családok átmeneti otthonában igénybe vehető ellátáshoz történő hozzájutásának szervezése. A veszélyeztetettség a Gyvt. 5. § n) pontja szerint olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a *gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza*.

A Gyvt. 72. § (2) bekezdésének értelmében súlyos veszélyeztetettségnek minősül a gyermek olyan bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat. A Gyvt. 130/A. § (3) bekezdése alapján egyéb jelzés hiányában is súlyos veszélyeztető oknak minősül, ha a *gyermeket gondozó szülő*, más törvényes képviselő *megtagadja az együttműködést az egészségügyi alapellátást nyújtó szolgáltatóval – háziorvossal, házi gyermekorvossal, védőnővel – a gyermek gondozása tekintetében a bölcsődei ellátást nyújtó szolgáltatóval és a köznevelési intézménnyel*.

Következésképpen a fent hivatkozott jogszabályi rendelkezések – ahogyan a szakmai munkát segítő módszertani útmutatók és ajánlások is – a már megszületett gyermekekre, illetve a válsághelyzetben lévő várandós anyára vonatkoznak; a magzatára, valamint a válsághelyzetben nem lévő várandós anyára nem alkalmazhatóak.

Álláspontom szerint, önmagában az a tény nem indokolhatja a magzat (a születendő gyermek) súlyos veszélyeztetettségére vonatkozó jelzést, illetve súlyos veszélyeztetettsége miatti hatósági eljárás kezdeményezését, hogy a várandós nő a számára eleve nem is kötelező jelleggel előírt szolgáltatást nem veszi igénybe, azaz az előírt szűrővizsgálatokon nem vesz részt.

⁶ Az Alaptörvény II. cikke sem változtatott azon a helyzeten, amelyet az Alkotmánybíróság a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatának indokolásában fogalmazott meg. Eszerint noha a Magzatvédelmi törvény nem rendelkezik kifejezetten a magzat jogalanyiságáról, a terhesség-megszakítás e törvényben foglalt szabályozásával az Országgyűlés impliciten azt juttatta kifejezésre, hogy szerinte a magzat jogilag nem ember. A művi terhesség-megszakítás bármely szabályozása magában foglalja a magzat jogalanyiságáról, ebből folyóan a magzat élethez való alanyi jogáról való döntést. Minden olyan szabályozásnak, amely a terhesség megszakítását az olyan esetekben túl is megengedi, amelyekre nézve a jog eltűri az emberi életet közötti választást, szükségképpen azon kell alapulnia, hogy a magzat nem jogalany.

⁷ A Ptk. 2:10. § (1) bekezdése alapján kiskorú az, aki a 18. életévét nem töltötte be és házasságot nem kötött.

Mindebből következően megállapítom, hogy az önrendelkezési jogot, valamint a jogbiztonság követelményét sérti az a gyakorlat, amely során a védőnők a magzat (a születendő gyermek) veszélyeztettségére, súlyos veszélyeztetettségére vonatkozóan pusztán a miatt tesznek jelzést a gyermekjóléti szolgálatnál, mert a várandós nő az EMMI rendelet 1. számú mellékletében meghatározott, számára nem kötelező jellegű orvosi, laboratóriumi vizsgálatokon nem vesz részt.

Az Alapellátási törvény 13. § (3) bekezdés b) pontja a várandós anyák gondozását a védőnő feladataként nevesíti. Az Alapellátási törvény 13. § (5) bekezdése szerint pedig a várandós és gyermekágyas anya, a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú gondozója és törvényes képviselője a gyermek egészséges fejlődése érdekében köteles a védőnővel a (3) és (4) bekezdésben meghatározott feladatai ellátása során együttműködni. A várandós anya szempontjából a törvény már hivatkozott 13. § (3) bekezdésének b) pontja és a (4) bekezdés a) és pontjának rendelkezései relevánsak. Utóbbiak alapján a védőnői ellátás a megelőző ellátások körében az elsődleges megelőzésre és a másodlagos megelőzésre irányul. Előbbi körbe tartozik az egészségi állapot javítására, a rizikótényezők elkerülésére, csökkentésére, ebben a körben az egészséges életmódra, táplálkozásra, a mindennapos testmozgásra, lelki egészségre, az egészséges és biztonságos környezet kialakítására, az egészségkárosító magatartás elkerülésére, a családtervezési módszerek alkalmazására, szűrésekre történő figyelemfelhívás. Utóbbiak körébe pedig a rizikótényezők, az elváltozások, a megbetegedések korai felismerése és jelzése tartoznak.

Az ESzCsM rendelet 3. §-a szerint – egyebek mellett – a védőnő feladata az anyaságra való felkészülés segítése, a várandós anyák gondozása a külön jogszabályban foglaltak szerint. *Ha a várandós anya a védőnővel a fent részletezett védőnői feladatok ellátása során nem működik együtt a családgondozás keretében, akkor a védőnő értesíti írásban a család- és gyermekjóléti szolgálat, a kormányhivatal népegészségügyi feladatkörében eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatalát és a háziorvost, házi gyermekorvost.*

A fentiek alapján a védőnő az értesítést nem mellőzheti, azonban mindezen értesítés álláspontom szerint nem azonosítható a magzat (a születendő gyermek) súlyos veszélyeztettségére vonatkozó automatikus jelzésként. A védőnői értesítés kézhezvételét követően ugyanis az értesített szakemberek feladata annak az eldöntése, hogy az érintett magzat egészséges fejlődése érdekében szükség van-e további hatósági intézkedésekre. Így például, ha a védőnő megítélése szerint a várandós nő életmódja (pl. alkohol vagy drogfogyasztás), körülményei (pl. egészségre káros lakhatási körülmények, táplálkozás) veszélyeztetik a magzat egészséges fejlődését, akkor lesz köteles család- és gyermekjóléti szolgálatnál jelzéssel élni.

Mindezek kapcsán kiemelendő, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma országos tisztifőorvosi feladatok ellátásáért felelős helyettes államtitkára által 2017. június 27-én kiadott *Védőnői Szakfelügyeleti Iránymutatás* (a továbbiakban: Iránymutatás) a várandós anyák és a gyermekek védelmével kapcsolatos területi védőnői feladatok helyi eljárásrendjének kialakításához⁸ kiemeli, hogy a jogszabályban meghatározott ellátások igénybevétele általában önkéntes, a gyermek szülője, törvényes képviselője csak törvényben meghatározott esetekben kötelezhető valamely ellátás igénybevételére.

Az Iránymutatás 5. pontja alapján a védőnő a magzat, a gyermek megfelelő fejlődése érdekében az aktuális gondozási tervben foglaltaknak megfelelően gondozza a családot (tájékoztatással, családlátogatással, szűrővizsgálatok végzésével, felkészítéssel, támogatással, tanácsadásra hívással, konzultáció lehetőségének felajánlásával). Tevékenysége során alkalmazza a személyközpontú, a személy érettségének, együttműködési hajlandóságának megfelelő tanácsadás módszereit.

Intézkedéseim

A jelentésemben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok bekövetkezése lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében

⁸ Lásd: http://feszyi.hu/letoltesek/GYV_SZGYIR_a_teruleti_vedonok_szamara.pdf

- 1) az Ajbt. 37. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy
- a) a „várandósgondozás” egységes fogalmának használata érdekében vezesse ki a hatáskörébe tartozó hatályos ágazati jogszabályokból a „terhesgondozás” elnevezést;
 - b) fontolja meg a várandósgondozásról szóló 26/2014. (IV. 8.) EMMI rendelet, valamint az egészségügyi alapellátásról szóló 2015. évi CXXIII. törvény vonatkozó szabályainak olyan tartalmú pontosítását, amelynek révén a jogi kötelezettség címzettje egyértelműen, az érintett személyek számára világosan meghatározható;
- 2) az Ajbt. 31. § (1) alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy – az országos tisztifőorvosi feladatokért felelős helyettes államtitkár útján – intézkedjen arról, hogy a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer részét képező területi védőnők, valamint a család és gyermekjóléti központok és szolgálatok számára jelentésem hozzáférhető legyen, illetve biztosítsa azt, hogy a védőnők az abban foglalt szempontok szerint végezzék a várandósgondozási munkájukat, ha szükséges, akkor pedig fontolja meg a Védőnői Szakfelügyeleti Iránymutatás megfelelő kiegészítését.

Budapest, 2018. 09. 04 .

Székely László

